

2019. gada ziņojums par pamattiesībām *FRA* atzinumi

Pamattiesību aizsardzības jomā 2018. gadā bija vērojami gan sasniegumi, gan neveiksmes. FRA 2019. gada ziņojumā par pamattiesībām ir aplūkoti galvenie jaunumi pamattiesību jomā, nosakot gan sasniegumus, gan jomas, kas aizvien rada bažas. Šajā publikācijā sniegti FRA atzinumi par galvenajiem jaunumiem attiecīgajās tematiskajās jomās un šos atzinumus pamatojošs pierādījumu apkopojums. Tādējādi ir nodrošināts kompakts, bet informatīvs pārskats par galvenajām pamattiesību problēmām, ar ko saskaras ES un tās dalībvalstis.

SATURS

FOKUSĀ	1	Ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošana ES: cilvēktiesību un pamattiesību jautājums	2
	2	ES Pamattiesību harta un tās pielietošana dalībvalstīs	5
	3	Vienlīdzība un nediskriminācija	6
	4	Rasisms, ksenofobija un ar to saistīta neiecietība	9
	5	Romu integrācija	11
	6	Patvērums, vīzas, migrācija, robežas un integrācija	13
	7	Informācijas sabiedrība, privātums un datu aizsardzība	15
	8	Bērnu tiesības	17
	9	Tiesu iestāžu pieejamība, kā arī noziegumos cietušo tiesības	19
	10	Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas gaita	21

1 Ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošana ES: cilvēktiesību un pamattiesību jautājums

Šajā nodaļā tiek pētīta mijiedarbība starp cilvēktiesību un pamattiesību regulējumu un vispasaules programmā 2030. gadam noteiktajiem ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM) dalībvalstu un ES iekšējās politikas kontekstā. Tajā lielākā uzmanība ir pievērsta IAM, kas saistīti ar nevienlīdzības samazināšanu (10. IAM) un miera, taisnīguma un spēcīgu iestāžu veicināšanu (16. IAM). Šajā nodaļā ir uzsvērts tas, cik svarīgi ir vākt sadalītus datus par grūti sasniedzamām iedzīvotāju grupām, lai izstrādātu ar pierādījumiem pamatotu, mērķorientētu un tiesībām atbilstošu politiku, kas palīdz dot iespējas ikvienam, jo īpaši tiem, kuri ir visvairāk pakļauti riskam tikt atstāti novārtā. Nodaļā tiek izpētīts arī tas, kā ES un tās dalībvalstis pilda savu apņemšanos piemērot ar tiesībām pamatotu pieeju ilgtspējīgai attīstībai, tiek aplūkoti politikas koordinēšanas rīki un finanšu instrumenti, kas var palīdzēt veicināt IAM īstenošanu pilnīgā saskaņā ar pamattiesībām, un tiek uzsvērta valstu cilvēktiesību iestāžu, līdztiesības iestāžu un ombuda iestāžu, kā arī vietējo iestāžu, uzņēmēju aprindu un pilsoniskās sabiedrības nozīme cilvēktiesību aspekta integrēšanā IAM.

Ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM) un cilvēktiesības un pamattiesības cits citu papildina savā kopīgajā galvenajā mērķī veicināt visu cilvēku labklājību. IAM ir konkrēta un mērķorientēta vispasaules politikas programma, kas paredzēta, lai vadītu valstu un citu dalībnieku, tostarp ES, darbības, savukārt cilvēktiesības un pamattiesības ir vispusīgs normatīvais regulējums, kas paredz juridiskus pienākumus un atbildību. IAM pamatā ir cilvēktiesības un pamattiesības, un ar IAM šīs tiesības cenšas īstenot. Vienlaikus IAM īstenošanu vislabāk var veicināt tieši ar tiesībām pamatota pieeja šiem mērķiem.

Visi IAM tieši vai netieši skar pamattiesības, un tie visi ir savstarpēji saistīti. Tomēr dažos IAM, piemēram, 10. IAM par nevienlīdzības samazināšanu un 16. IAM par miera, taisnīguma un spēcīgu iestāžu veicināšanu, tiesību aspekts ir izteiktāks nekā citos. Tādējādi, īstenojot un mērot 10. un 16. IAM, tiek īstenotas un mērītas arī starptautiskajos cilvēktiesību instrumentos un ES Pamattiesību hartā paredzētās cilvēktiesības un pamattiesības, piemēram, tiesības uz cilvēka cieņas neaizskaramību, nediskriminēšanu, vienlīdzību likuma priekšā un sieviešu un vīriešu vienlīdzību, tiesības uz dzīvību un personas neaizskaramību, tiesības uz sociālo nodrošinājumu un sociālo palīdzību vai ar tiesu pieejamību saistītās tiesības.

Eurostat iesniegtie dati, kuros ietverti FRA dati par vardarbību pret sievietēm, kas papildināti ar FRA

savāktajiem un analizētajiem papildu datiem par grūti sasniedzamajām iedzīvotāju grupām, piemēram, etniskajām vai reliģiskajām minoritātēm, imigrantiem vai LGBTI, liecina par nepieciešamību pastiprināt centienus pilnīgi īstenot IAM. Pēdējos gados ir pieaugusi nevienlīdzība, jo īpaši ienākumu nevienlīdzība. Lai gan pēdējā laikā šis pieaugums šķiet apstājies, kopējais ienākumu nevienlīdzības palielinājums ir radījis dažādu grūtību salikumu, kas traucē vienlīdzīgi izmantot pamattiesības, jo īpaši neaizsargātām cilvēku grupām. Vienlaikus diskriminācija un aizskaršana, kā arī diskriminācijā balstīta vardarbība pret cilvēkiem un vardarbība pret sievietēm ir realitāte lielai daļai ES iedzīvotāju. Turklāt ir radušās jaunas problēmas tiesiskuma ievērošanā.

Lai novērstu šo realitāti un sasniegtu IAM saskaņā ar saistībām pamattiesību jomā, ES un dalībvalstīm ir pieejami konkrēti rīki, piemēram, stingri tiesību akti diskriminācijas novēršanai un dažāda nozaru politika. Tomēr vispārēja ES stratēģija vispusīgai, ar tiesībām pamatotai ilgtspējīgai attīstībai, piemēram, tāda, kādu ierosināja ES daudzpusēju ieinteresēto personu platforma jautājumos, kas saistīti ar IAM pēc 2020. gada, vēl nav oficiāli iesniegta. Šajā saistībā, lai sāktu diskusijas, Eiropas Komisija 2019. gada sākumā publicēja pārdomu dokumentu, kurā izklāstīti šādas stratēģijas trīs iespējamie scenāriji. Pēc šā pārdomu dokumenta ES Padome 2019. gada aprīlī pieņēma savus secinājumus "Virzībā uz arvien ilgtspējīgāku Savienību".

IAM īstenošanā liela nozīme var būt arī efektīviem politikas pārraudzības un koordinēšanas mehānismiem – piemēram, Eiropas pusgadam –, kuri izmanto ES tiesiskuma un sociālo rezultātu pārskatu datus. Tomēr līdz šim konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos, kas pieņemti saistībā ar Eiropas pusgadu, nav nepārprotami ņemta vērā ne IAM programma, ne attiecīgās pamattiesību prasības.

Vēl viens svarīgs rīks ir ES fondu izmantošana. Nesenie Eiropas Komisijas priekšlikumi sasaista turpmāko ES finansējumu jaunās daudzgadu finanšu shēmas (ES budžeta) 2021.–2027. gadam ietvaros ar nosacījumiem, kas saistīti ar tiesībām (“veicinoši nosacījumi”), piemēram, ES Pamattiesību hartas ieviešanu un īstenošanu. Turklāt Komisija ir ierosinājusi risinājumus Savienības budžeta aizsardzībai gadījumos, kad dalībvalstīs pastāv vispārīgi tiesiskuma trūkumi.

Lai ievērotu un veicinātu pamattiesības, vienlaikus veicinot IAM un vispārējo apņemšanos nevienu neatstāt novārtā, ir vajadzīgas īpašas zināšanas, kā arī atbilstoši un sadalīti dati. Šādi dati ne vienmēr ir pieejami. Turklāt pat tad, kad tie ir pieejami, tie ne vienmēr tiek ņemti vērā.

Valstu līmenī uz tiesībām balstītu IAM īstenošanu varētu veicināt strukturētāka un sistemātiskāka valsts cilvēktiesību iestāžu, līdztiesības iestāžu un ombuda iestāžu, pašvaldību, sociālo partneru, uzņēmumu un pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanās IAM koordinēšanas un pārraudzības mehānismos, kā arī ES fondu uzraudzības komitejās. Šāda iesaistīšanās sekmētu arī iestāžu stiprināšanu un tādējādi palīdzētu īstenot arī IAM par mieru, tiesiskumu un iestāžu stiprināšanu (16. IAM).

Turklāt valsts cilvēktiesību iestāžu, līdztiesības iestāžu un ombuda iestāžu iespējamais ieguldījums ar IAM un pamattiesībām saistītu datu par grūti sasniedzamām iedzīvotāju grupām vākšanā un analizēšanā aizvien ir lielā mērā neizmantojams. Sadarbībā ar valsts statistikas iestādēm un pamatojoties uz to ikdienas darbu, kā arī FRA īpašajām zināšanām un tehnisko palīdzību šajā jomā, tās šajā saistībā varētu sniegt būtisku ieguldījumu.

FRA 1.1. atzinums

ES iestādēm būtu jānodrošina, ka visās turpmākajās ES ilgtspējīgas izaugsmes stratēģijās ir attiecīgi atainoti visi IAM un uzdevumi, kas noteikti vispasaules programmā 2030. gadam, tostarp IAM par nevienlīdzības samazināšanu (10. IAM) un IAM par miera, tiesiskuma un spēcīgu iestāžu veicināšanu (16. IAM). Šādai stratēģijai būtu jāveicina IAM integrācija un īstenošana, atzīstot ciešās saiknes starp visiem 17 IAM un

pamattiesībām, kas paredzētas ES Pamattiesību hartā. ES dalībvalstīm būtu jāizmanto līdzīga pieeja, izstrādājot vai pārskatot savas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas vai rīcības plānus.

FRA 1.2. atzinums

ES Eiropas pusgada politikas ciklā, jo īpaši Eiropas Komisijas novērtējumā un attiecīgajos konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos, būtu jāņem vērā vispasaules programma 2030. gadam un tās ilgtspējīgas attīstības mērķi, un attiecīgie pienākumi cilvēktiesību un pamattiesību jomā, kas paredzēti ES Pamattiesību hartā un starptautiskajos tiesību aktos cilvēktiesību jomā. Šajā saistībā, piemēram, konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos varētu ņemt vērā saiknes starp tiem un konkrētu IAM īstenošanu un ES Hartas noteikumu ieviešanu.

FRA 1.3. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāiesaista IAM īstenošanā pilsoniskā sabiedrība visās tās izpausmēs un līmeņos. Šajā saistībā tās par iedvesmojošu piemēru varētu ņemt Eiropas Komisijas augsta līmeņa daudzu ieinteresēto personu platformu ilgtermiņa attīstības mērķu īstenošanas jautājumos. Turklāt tās varētu apsvērt iespēju aicināt pilsoniskās sabiedrības organizācijas aktīvi iesaistīties IAM īstenošanas un pārraudzības darbībās, kā arī veikt pasākumus, lai ar apmācībām un finansējumu vairotu to iespējas, pamatojoties uz konkrētu to īstenošanas ceļvedi.

FRA 1.4. atzinums

ES likumdevējam būtu jāpieņem jaunais veicinošais nosacījums, kas attiecas uz ES Pamattiesību hartas efektīvu piemērošanu un īstenošanu, kā paredzēts Eiropas Komisijas ierosinātajā Kopīgo noteikumu regulā nākamajai daudzgadu finanšu shēmai 2021.–2027. gadam. Šāda pastiprināta nosacījuma forma nodrošinātu papildu līdzekļus ar tiesībām pamatotas IAM īstenošanas veicināšanai. Lai veicinātu turpmāku virzību uz IAM sasniegšanu miera, taisnīguma un spēcīgu iestāžu jomā (16. IAM), ES iestādēm būtu jāturpina apspriešanās un jāīsteno mērķis aizsargāt Savienības budžetu gadījumos, kad dalībvalstīs pastāv vispārīgi tiesiskuma trūkumi.

FRA 1.5. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jānodrošina valsts cilvēktiesību iestāžu, līdztiesības iestāžu vai ombuda iestāžu aktīva un jēgpilna līdzdalība ES finansēto programmu uzraudzības komitejās un IAM īstenošanas pārraudzības un koordinēšanas mehānismos. Kā FRA ir vairākkārt uzsvērusi, šajā saistībā dalībvalstīm tās būtu jānodrošina ar atbilstošiem līdzekļiem un palīdzību, lai uzlabotu to spējas veikt šos uzdevumus.

FRA 1.6. atzinums

ES iestādēm un dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja izmantot visus pieejamos statistikas datus un citus pieejamos pierādījumus par diskrimināciju un aizspriedumu motivētu vardarbību

vai aizskaršanu, kā arī datus par vardarbību pret sievietēm, lai papildinātu savus ziņojumus par attiecīgajiem IAM rādītājiem, tostarp FRA nodrošinātos datus un pierādījumus. Dalībvalstīm būtu jāvāc un jāsadala dati, kas attiecas uz IAM īstenošanu, jo īpaši dati par neaizsargātām un grūti sasniedzamām iedzīvotāju grupām, lai nodrošinātu, ka neviens nav atstāts novārtā. Šajā saistībā tām būtu jāaplūko FRA dati, lai noteiktu, vai šie dati var papildināt dalībvalstu ziņojumus un pārraudzības centienus un nodrošināt tiem datu sadalījumu. Turklāt dalībvalstīm būtu jāveicina valsts statistikas iestāžu sadarbība ar valsts cilvēktiesību iestādēm, līdztiesības iestādēm vai ombuda iestādēm. Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja izmantot FRA lietpratīgo tehnisko palīdzību un norādījumus šajā jomā.

2 ES Pamattiesību harta un tās pielietošana dalībvalstīs

Eiropas Savienības Pamattiesību harta 2018. gadā jau devīto gadu bija spēkā kā juridiski saistoša ES tiesību harta. Tā papildina valstu konstitūcijas un starptautiskos cilvēktiesību instrumentus, jo īpaši Eiropas Cilvēktiesību konvenciju (ECTK). Tāpat kā iepriekšējos gados, Hartas nozīme un pielietojums valstu līmenī bija neskaidri. Valstu tiesas izmantoja Hartu. Lai gan daudzas atsaucis uz Hartu bija virspusējas, dažādi tiesu lēmumi liecina, ka Harta var pievienot vērtību un atstāt būtisku ietekmi. Vairākās dalībvalstīs Harta tika izmantota arī ietekmes novērtējumos un leģislatīvās kontroles procedūrās. Tomēr tas nebūt nenotika sistemātiski un drīzāk bija izņēmums, nevis likums. Turklāt tāda valdības politika, kuras mērķis ir veicināt Hartas piemērošanu, aizvien ir ļoti rets izņēmums, lai gan Hartas 51. pantā dalībvalstīm ir noteikts pienākums proaktīvi "veicināt" Hartas noteikumu piemērošanu. Hartas 10. gadadiena 2019. gadā ir iespēja dot spēcīgāku politisku impulsu Hartas potenciāla izmantošanai.

ES Pamattiesību harta stājās spēkā tikai pirms deviņiem gadiem. ES dalībvalstīm ir pienākums gan ievērot Hartā paredzētās tiesības, gan veicināt "to piemērošanu saskaņā ar savām atbilstīgajām pilnvarām" (Hartas 51. pants). Tomēr pieejamie pierādījumi un FRA apspriešanās liecina, ka trūkst tādas valsts politikas, kas veicinātu informētību par Hartu un tās īstenošanu. Juridisko profesiju pārstāvjiem – tostarp tiem, kuri ir valstu pārvaldes iestādēs, tiesu iestādēs un valstu parlamentos, – ir ļoti liela nozīme Hartas īstenošanā. Lai gan tiesu iestādes pielieto Hartu, šķiet, ka pārējos valsts varas atzaros tā ir mazāk zināma. Pamatojoties uz šajā ziņojumā savāktajiem pierādījumiem un saskaņā ar Atzinumu Nr. 4/2018 "Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights" ("Pamattiesību hartas īstenošanas problēmas un iespējas") FRA sniedz turpmāk izklāstītos atzinumus.

FRA 2.1. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāsāk īstenot tādas iniciatīvas un politiku, kuru mērķis ir veicināt informētību par Hartu un tās īstenošanu valsts līmenī, lai visos gadījumos, kad Harta ir piemērojama, tai būtu nozīmīga loma. Šādām iniciatīvām un politikai vajadzētu būt pamatotai ar pierādījumiem, kas vislabākajā gadījumā gūti regulāros novērtējumos par Hartas izmantošanu un informētību par to valsts līmenī.

Konkrētāk, dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka valsts tiesnešiem un citiem juridisko profesiju pārstāvjiem tiek regulāri piedāvāti tādi mērķorientēti un ar vajadzībām pamatoti apmācības moduļi par Hartu un tās piemērošanu, kuri atbilst pieprasījumam un garantē iesaistīšanos.

FRA 2.2. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jācenšas sekot līdzi Hartas faktiskajai pielietošanai valsts judikatūrā un leģislatīvajās un regulatīvajās procedūrās, lai noteiktu trūkumus un konkrētas vajadzības nolūkā uzlabot Hartas īstenošanu valsts līmenī. Piemēram, ES dalībvalstīm būtu jāpārskata savas valsts procesuālās tiesību normas attiecībā uz tiesību aktu kontroli un tiesību aktu projektu ietekmes novērtējumiem no Hartas viedokļa. Lai samazinātu Hartas neievērošanas risku, šādās procedūrās būtu skaidri jāatsaucas uz Hartu, tieši tāpat kā tajās atsaucas uz valsts cilvēktiesību instrumentiem.

3 Vienlīdzība un nediskriminācija

Panākumi saistībā ar juridiskiem un politiskiem ES instrumentiem vienlīdzības un nediskriminācijas veicināšanai 2018. gadā bija mainīgi. Lai gan ES Padome pēc 10 gadus ilgām sarunām vēl nebija pieņēmusi ierosināto Vienlīdzīgas attieksmes direktīvu, Eiropas Komisija ES jaunās daudzgadu finanšu shēmas kontekstā ierosināja ES finanšu instrumentus, kas atbalsta diskriminācijas novēršanas politiku ES un valstu līmenī. Komisija arī izdeva ieteikumu par līdztiesības iestāžu standartiem, kurā bija sniegti lietderīgi norādījumi par aizsardzības pret diskrimināciju stiprināšanu. ES turpināja sadarboties ar dalībvalstīm, lai atbalstītu to centienus veicināt lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un interseksuāļu (LGBTI) vienlīdzību, un šajā saistībā vairākas dalībvalstis veica juridiskus un politiskus pasākumus. Reliģiskā apģērba un simbolu aizliegumi turpināja raisīt pretrunas. Tajā pašā laikā ES un dalībvalstis veica dažādus pasākumus, lai stiprinātu vienlīdzības datu vākšanu un izmantošanu, un vairāki 2018. gadā publicētie pētījumi un apsekojumi sniedza pierādījumus par diskriminācijas apmēru un veidiem, ar ko saskaras cilvēki ES.

Pašreizējais ES tiesiskais regulējums sniedz vispusīgu aizsardzību pret diskrimināciju dzimuma un rases vai etniskās izcelsmes dēļ galvenajās dzīves jomās. Tomēr aizsardzību pret diskrimināciju reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma un seksuālās orientācijas dēļ tas pašlaik sniedz tikai nodarbinātības un profesijas jomā. Līdz 2018. gada beigām, pēc 10 gadus ilgām sarunām, ES Padome vēl nebija pieņēmusi Vienlīdzīgas attieksmes direktīvu, kas nodrošinātu šo aizsardzību arī izglītības, sociālās aizsardzības un preču un pakalpojumu, tostarp mājokļu, pieejamības un nodrošināšanas jomā. Tas nozīmē, ka ES tiesību akti aizsargā personu, kas saskaras ar diskrimināciju, piemēram, mājokļu jomā, ja diskriminācija pastāv rases vai etniskās piederības dēļ, bet ne tad, ja tā ir seksuālās orientācijas vai citu iemeslu dēļ. Tas noved pie mākslīgas iemeslu hierarhijas ES, kur pret dažu veidu diskrimināciju personas ir aizsargātas labāk, bet pret citu veidu diskrimināciju — sliktāk.

ES Pamattiesību hartas 21. pantā ir aizliegta jebkāda veida diskriminācija, tostarp diskriminācija dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētisko īpatnību, valodas, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu dēļ, diskriminācija saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes, diskriminācija īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Līguma par Eiropas Savienības darbību 19. pants nosaka, ka Padome saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru, saņēmusi Eiropas Parlamenta piekrišanu, ar vienprātīgu lēmumu var paredzēt attiecīgus pasākumus, lai cīnītos pret diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ.

FRA 3.1. atzinums

Nemot vērā pārliciecinātos pierādījumus par diskrimināciju dažādu iemeslu dēļ tādās jomās kā izglītība, sociālā aizsardzība un preču un pakalpojumu, tostarp mājokļu, pieejamība, ES likumdevējam būtu jāpastiprina centieni pieņemt Vienlīdzīgas attieksmes direktīvu. Tas nodrošinātu, ka ES tiesību akti sniedz vispusīgu aizsardzību pret diskrimināciju galvenajās dzīves jomās, tostarp pret diskrimināciju reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma un seksuālās orientācijas dēļ.

FRA apsekojumu konstatējumi un dažādi 2018. gadā publicēti valstu pētījumi apstiprina, ka diskriminācija un nevienlīdzība dažādu iemeslu dēļ aizvien ir ikdienas dzīves realitāte visā ES. Šie konstatējumi konsekventi apliecina arī to, ka cilvēki, kuri saskaras ar diskrimināciju, reti par to ziņo. Izplatītākais neziņošanas iemesls ir uzskats, ka ziņošana neko nemainītu.

Nemot vērā šos pierādījumus, var norādīt, ka gan Rasu vienlīdzības direktīvas, gan Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas noteikumus par pozitīvu darbību ir paredzēts, ka, lai nodrošinātu praksē pilnīgu līdztiesību, vienlīdzīgas attieksmes princips nekavē nevienu dalībvalsti saglabāt vai pieņemt īpašus pasākumus, lai novērstu vai kompensētu trūkumus, kas saistīti ar kādu no diskriminācijas iemesliem, pret kuriem tiek sniegta aizsardzība.

Ar Rasu vienlīdzības direktīvu un direktīvām dzimumu līdztiesības jomā tiek arī izveidotas iestādes vienlīdzīgas attieksmes veicināšanai. To uzdevums ir sniegt palīdzību diskriminācijas upuriem, veikt pētījumus diskriminācijas jomā un sniegt ieteikumus par to, kā novērst diskrimināciju. Visas ES dalībvalstis ir izveidojušas šādas līdztiesības iestādes. Tomēr vairākos Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību (ECRI) un Rasu diskriminācijas izskaušanas komitejas (CERD) 2018. gadā publicētajos ziņojumos par valstīm ir paustas bažas par pārraudzīto līdztiesības iestāžu cilvēku, finanšu un tehnisko resursu efektivitāti, neatkarību un pietiekamību.

Eiropas Komisijas ieteikumā par līdztiesības iestāžu standartiem un ECRI pārskatītajā Vispārējā politikas ieteikumā Nr. 2 ir sniegti vispusīgi norādījumi par to, kā var pastiprināt līdztiesības iestāžu pilnvaras, struktūras un līdzekļus, lai palielinātu to efektivitāti.

FRA 3.2. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka līdztiesības iestādes var efektīvi un neatkarīgi veikt uzdevumus, kuri tām ir uzdoti ES tiesību aktos par nediskrimināciju. Tas nozīmē, ka līdztiesības iestādēm jāpiešķir pietiekami cilvēku, finanšu un tehniskie resursi. To darot, dalībvalstīm būtu pienācīgi jāņem vērā Eiropas Komisijas ieteikums par līdztiesības iestāžu standartiem, kā arī ECRI pārskatītais Vispārējais politikas ieteikums Nr. 2.

FRA 3.3. atzinums

Atbilstīgi vienlīdzīgas attieksmes principam un ES direktīvām vienlīdzības jomā ES dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja ieviest pasākumus, lai novērstu vai kompensētu trūkumus, kas saistīti ar kādu no diskriminācijas iemesliem, pret kuru tiek sniegta aizsardzība. Šādus trūkumus varētu noteikt, analizējot datus par diskriminācijas pieredzi galvenajās dzīves jomās, kuri būtu sistemātiski jāvēc ES.

Eiropas Komisija iesniedza savu otro gada ziņojumu par tādu darbību sarakstu, kas jāveic, lai veicinātu LGBTI vienlīdzību, un apstiprināja savu apņemšanos veiksmīgi ieviest minēto sarakstu. Ar vairākām augsta līmeņa grupām un darba grupām Komisija atbalsta dalībvalstis to centienos veicināt LGBTI vienlīdzību.

Eiropas Parlaments aicināja Komisiju rīkoties, lai nodrošinātu, ka LGBTI un viņu ģimenes var izmantot savas tiesības brīvi pārvietoties un ka viņiem

tiek sniegta skaidra un saprotama informācija par LGBTI un viņu ģimeņu pārobežu tiesību atzišanu ES.

Arī vairākas dalībvalstis rīkojās, lai veicinātu LGBTI vienlīdzību, un gada laikā veica attiecīgas tiesību aktu izmaiņas un politikas pasākumus. Tie bija saistīti ar viendzimuma pāru civilstāvokli, vienkāršotām dzimuma maiņas procedūrām, kuru pamatā ir pašnoteikšanās, un nevajadzīgas ķirurģiskas iejaukšanās izbeigšanu interseksuālu bērnu gadījumā. Vairākas dalībvalstis tiesas bruģēja ceļu uz tiesību aktu izmaiņām vai nodrošināja to pienācīgu izpildi.

FRA 3.4. atzinums

ES dalībvalstis tiek mudinātas turpināt pieņemt un īstenot konkrētus pasākumus, lai nodrošinātu, ka lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas un interseksuāļi (LGBTI) var pilnvērtīgi izmantot visas savas pamattiesības, kas paredzētas ES un valstu tiesību aktos. Dalībvalstis tiek mudinātas, to darot, par orientieri izmantot Eiropas Komisijas publicēto LGBTI vienlīdzības veicināšanas pasākumu sarakstu.

Tāpat kā iepriekšējos gados, arī 2018. gadā ES turpinājās diskusijas par ierobežojumiem attiecībā uz reliģiska apģērba un simbolu valkāšanu darbavietā vai sabiedriskās vietās. Lai gan vairums ES dalībvalstu pamato šādus likumus ar nodomu saglabāt neitralitāti vai tos pozicionē kā veidu, kā atvieglot sociālo mijiedarbību un līdzāspastāvēšanu, aizvien ir grūti panākt līdzsvaru starp reliģijas vai pārliecības brīvību un citiem demokrātiskas sabiedrības leģitīmajiem mērķiem. Šie ierobežojumi jo īpaši ietekmē musulmanes. Šādu likumu ieviešana ir jo īpaši sarežģīta apgabalos, kur nav skaidri noteikta publiskās un privātās jomas sadalījuma, un visā Eiropas Savienībā tiesas sūdzības par diskrimināciju šajā saistībā izskata atšķirīgi.

ES Pamattiesību hartas 10. pants ikvienai personai garantē tiesības uz domu, pārliecības un reliģijas brīvību. Šīs tiesības ietver brīvību mainīt savu reliģisko piederību vai pārliecību un brīvību individuāli vai kolektīvi un publiski vai privāti paust reliģisko piederību vai pārliecību lūgšanās, mācībās, ieražās un ceremonijās. ES Pamattiesību hartas 21. pants aizliedz diskrimināciju reliģijas vai pārliecības dēļ.

FRA 3.5. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka visi tiesību aktos noteiktie ar reliģiju saistītu simbolu vai apģērba ierobežojumi pilnīgi atbilst starptautiskajiem tiesību aktiem cilvēktiesību jomā, tostarp attiecīgajai Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai. Ikvienam normatīvam vai administratīvam

priekšlikumam, kas varētu ierobežot brīvību piekopt reliģiju vai paust pārliecību, būtu jāievieš pamattiesību apsvērumi un pilnībā jāatbilst likumības, nepieciešamības un proporcionālītes principiem.

Vienlīdzības dati, ko saprot kā vienlīdzības situācijas aprakstīšanai un analizēšanai noderīgu informāciju, ir nepieciešami, lai pieņemtu ar pierādījumiem pamatotu nediskriminācijas politiku, pārraudzītu tendences un novērtētu tiesību aktu īstenošanu diskriminācijas novēršanas jomā. Turklāt saskaņā ar Rasu vienlīdzības direktīvu un Nodarbinātības vienlīdzības direktīvu reizi piecos gados ES dalībvalstīm ir jāpaziņo visa informācija, kas Komisijai vajadzīga, lai sagatavotu ziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei par šo direktīvu piemērošanu. Nākamreiz minētā informācija būs jāiesniedz 2020. gadā.

ES Augsta līmeņa grupas nediskriminācijas, līdztiesības un dažādības jautājumos Apakšgrupa vienlīdzības datu jautājumos konstatēja vairākas plaši sastopamas problēmas, kas ietekmē vienlīdzības datu pieejamību un kvalitāti dalībvalstīs. Šīs problēmas ir, piemēram, nepietiekami saskaņota pieeja vienlīdzības datu vākšanai un izmantošanai, nepilnīgi noteiktas diskriminācijas riskam pakļautās

iedzīvotāju grupas, kā iemesls ir pārmērīga paļaušanās uz netiešajiem rādītājiem, un nepietiekama apspriešanās ar attiecīgajām ieinteresētajām personām datu vākšanas plānošanā un īstenošanā. Apakšgrupas sagatavotajās 11 pamatnostādnēs par vienlīdzības datu vākšanas un pielietošanas uzlabošanu ir sniegti konkrēti norādījumi par to, kā risināt šīs problēmas valstu līmenī. Lai gan šīs pamatnostādnēs ir paredzētas dalībvalstīm, pēc analogijas tās varētu piemērot arī ES iestādēs un struktūrās, lai stiprinātu dažādības pārraudzību.

FRA 3.6. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāizmanto saskaņota pieeja vienlīdzības datu vākšanai un būtu jānodrošina ticami, derīgi un salīdzināmi vienlīdzības dati, kas sadalīti pa aizsargājamiem raksturlielumiem, pamatojoties uz respondentu pašu teikto un saskaņā ar Vispārīgajā datu aizsardzības regulā paredzētajiem principiem un garantijām. To darot, dalībvalstīm būtu pienācīgi jāņem vērā ES Augsta līmeņa grupas nediskriminācijas, līdztiesības un dažādības jautājumos pieņemtās pamatnostādnēs par vienlīdzības datu vākšanas un pielietošanas uzlabošanu. Kā nākamais solis ES iestādēm un struktūrām būtu jāapsver šo pamatnostādņu piemērošana savās struktūrās.

4 Rasisms, ksenofobija un ar to saistīta neiecietība

18 gadus pēc Rasu vienlīdzības direktīvas pieņemšanas un 10 gadus pēc Pamatlēmuma par rasismu un ksenofobiju pieņemšanas minoritāšu pārstāvji un migranti joprojām plaši saskaras ar aizskaršanu, strukturālo diskrimināciju, spēcīgiem aizspriedumiem un diskriminējošu etnisko profilu veidošanu visā ES, par ko liecina FRA 2018. gada apsekojumu un cilvēktiesību struktūru ziņojumu konstatējumi. Vairākas dalībvalstis vēl nav pilnīgi un pareizi transponējušas valsts tiesību aktos Pamatlēmumu par rasismu un ksenofobiju. 2018. gadā tikai 15 dalībvalstis bija ieviesušas rīcības plānus un stratēģijas, kuru mērķis ir apkarot rasismu un etnisko diskrimināciju.

Starptautiskās konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu (ICERD) 4. panta a) apakšpunkts nosaka, ka konvencijas dalībvalstīm ir jāpasludina, ka jebkāda kūdīšana uz rasu diskrimināciju un vardarbības akti pret rasi vai personu grupu ir noziegums, ko soda likums. Pamatlēmuma par rasismu un ksenofobiju 1. pantā izklāstīti pasākumi, kas dalībvalstīm jāveic, lai sodītu par tīšu rasistisku un ksenofobisku rīcību. Savukārt 4. pants nosaka, ka ar aizspriedumiem pamatota motivācija jāuzskata par atbildību pastiprinošu apstākli vai jāņem vērā tiesām, nosakot likumpārkāpējiem piemērojamās sankcijas. Direktīva par cietušo tiesībām nosaka, ka naida noziegumos cietušajiem ir jāsaņem individuāls novērtējums, lai apzinātu vajadzību pēc īpaša atbalsta un aizsardzības (22. pants). Saskaņā ar ES tiesību aktiem ir jānodrošina, ka policija, gatavojot ziņojumu, identificē naida noziegumos cietušos un reģistrē rasistisku motivāciju.

2018. gadā FRA apsekojumu dati aizvien bija galvenais avots, kas veidoja izpratni par naida noziegumu izplatību un veidiem daudzās ES dalībvalstīs un visā ES. FRA 2018. gada apsekojumos par Āfrikas izcelsmes cilvēku un ebreju viktimizēšanu tika secināts, ka rasistiska aizskaršana un vardarbība ir biežas parādības ES, kas aizvien ir redzamas oficiālajā statistikā, un dalībvalstīm nav rīku un prasmi, lai pienācīgi un sistemātiski reģistrētu naida noziegumus.

FRA 4.1. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka ikviens iespējamais naida noziegums, tostarp nelikumīgi naida runas veidi, tiek faktiski dokumentēti un izmeklēti, tiek sākti kriminālprocess un vainīgie tiek tiesāti. Tas jādara saskaņā ar piemērojamiem valsts, ES, Eiropas un starptautiskajiem tiesību aktiem cilvēktiesību jomā.

ES dalībvalstīm būtu jāturpina strādāt, lai sistemātiski reģistrētu, vāktu un katru gadu publicētu datus par naida noziegumiem un tā rezultātā varētu izstrādāt efektīvus, ar pierādījumiem pamatotus tiesiskos līdzekļus un politiskās nostādes, reaģējot uz šo problēmu. Visi dati būtu jāvēc saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu un ES tiesību aktiem datu aizsardzības jomā.

Rasu vienlīdzības direktīvas 10. pantā ir uzsvērts, cik svarīgi ir izplatīt informāciju, lai nodrošinātu, ka attiecīgās personas zina savas tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi. Turklāt minētās direktīvas 13. pantā ir noteikts pienākums iecelt valsts iestādes, lai veicinātu vienlīdzīgu attieksmi. Šīm iestādēm ir uzdevums sniegt palīdzību no diskriminācijas cietušajiem, veikt diskriminācijas izpēti un sniegt ieteikumus par to, kā novērst diskrimināciju. FRA savāktie pierādījumi tomēr liecina, ka etnisko minoritāšu grupu pārstāvji mēdz būt ļoti slikti informēti par līdztiesības iestādēm un lielākoties par diskriminācijas incidentiem netiek ziņots.

FRA 4.2. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka līdztiesības iestādes var pildīt savus uzdevumus, kas paredzēti Rasu vienlīdzības direktīvā, proti, būtu jāpalīdz tām uzlabot sabiedrības informētību par to esību, spēkā esošajiem diskriminācijas novēršanas noteikumiem un veidiem, kā pieprasīt tiesisko aizsardzību. Tas var palīdzēt stiprināt līdztiesības iestāžu lomu no etniskās un rasu diskriminācijas cietušo ziņošanas veicināšanā.

Tikai 15 ES dalībvalstīm 2018. gadā bija īpaši izstrādāti valsts rīcības plāni cīņai pret rasu diskrimināciju,

rasismu un ksenofobiju. Apvienoto Nāciju Organizācijas Durbanas deklarācijā un rīcības programmā, kas pieņemta pēc Pasaulē konferences pret rasismu, rasu diskrimināciju, ksenofobiju un ar to saistīto neiecietību, uzsvērts, ka tās dalībvalstīm jāuzņemas galvenā atbildība par cīņu pret rasismu, rasu diskrimināciju, ksenofobiju un ar to saistīto neiecietību. ES Augsta līmeņa grupa rasisma, ksenofobijas un citu neiecietības veidu apkarošanas jautājumos ir forums, kurā dalībvalstis var apmainīties ar pieredzi, lai nodrošinātu šādu rīcības plānu sekmīgu īstenošanu.

FRA 4.3. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāizstrādā īpaši valsts rīcības plāni cīņai pret rasismu, rasu diskrimināciju, ksenofobiju un ar to saistīto neiecietību. Šajā nolūkā ES dalībvalstis varētu izmantot praktiskos Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā cilvēktiesību komisāra biroja ieteikumus par to, kā šādus plānus izstrādāt. Saskaņā ar šiem ieteikumiem šajos rīcības plānos būtu jānosaka mērķi un pasākumi, jāieceļ atbildīgās valsts struktūras, jānosaka īstenošanas termiņi, jāiekļauj darbības rādītāji, kā arī jāparedz uzraudzības un izvērtēšanas mehānismi. Šādu plānu īstenošana ES dalībvalstīm būtu efektīvs veids, kā izpildīt savus pienākumus, kas noteikti Rasu vienlīdzības direktīvā un Pamatlēmumā par rasisma un ksenofobijas apkarošanu.

EU-MIDIS II pierādījumi un vairākās dalībvalstīs veiktu pētījumu konstatējumi liecina, ka etnisko minoritāšu grupu pārstāvji aizvien saskaras ar to, ka policija veido diskriminējošus etniskos profilus. Šāda profilu veidošana var mazināt viņu uzticību tiesībsardzībai. Šāda prakse ir pretrunā ICERD principiēm un citiem starptautiskajiem standartiem, tostarp tiem, kas nostiprināti ECTK un attiecīgajā ECT judikatūrā, kā arī ES Pamattiesību hartā un Rasu vienlīdzības direktīvā.

FRA 4.4. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāizstrādā konkrēti, praktiski un uzreiz izpildāmi norādījumi, lai nodrošinātu, ka policijas ierēdņi, pildot savus pienākumus, neveido diskriminējošus etniskos profilus. Kā norādīts FRA rokasgrāmatā par nelikumīgas profilu veidošanas novēršanu, šādi norādījumi būtu jāizdod tiesībsardzības iestādēm vai jāiekļauj policijas standarta darba procedūrās vai policijas ierēdņu rīcības kodeksā. Dalībvalstīm būtu sistemātiski jāinformē ierindas tiesībsardzības amatpersonas par šiem norādījumiem.

5 Romu integrācija

Etniskās piederības dēļ romi joprojām saskaras ar diskrimināciju attiecībā uz piekļuvi izglītībai, nodarbinātībai, veselības aprūpei un mājokļiem. Arī 2018. gadā tika iesniegti ziņojumi par diskrimināciju un naida noziegumiem, apstiprinot, ka neiecietība pret čigāniem aizvien ir nozīmīgs šķērslis romu integrācijai. FRA dati liecina, ka romu sociālā un ekonomiskā situācija visā ES ir mainījusies maz. Tas apdraud ES un valstu centienus izpildīt ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), jo īpaši 10. IAM saistībā ar nevienlīdzības samazināšanu valstīs un, konkrētāk, 10.3. uzdevumu nodrošināt vienlīdzīgas iespējas un mazināt stāvokļa atšķirības. Eurostat 2018. gada pārraudzības ziņojumā par virzību uz IAM ES nav ietvertas atsauces uz romu iekļaušanas rezultātiem vai attiecīgajiem FRA sagatavotajiem datiem, lai gan būtu ļoti lietderīgi vairākus mērķus pārraudzīt tieši attiecībā uz romiem (jo īpaši 1., 4., 6. un 8. mērķi). Šādai pārraudzībai būtu nepārprotama nozīme politikā, ņemot vērā to, ka kopš 2011. gada pastāv ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām un 2013. gadā tika pieņemts ar to saistīts Padomes ieteikums.

Visā ES vēl nav sistemātiski ieviesti konkrēti pasākumi, lai novērstu neiecietību pret čigāniem un izplatīto diskrimināciju pret romiem, un tie arī nav galveno prioritāšu vidū valsts romu integrācijas stratēģijās un saistītajā politikā Eiropas, valstu, reģionālā un vietējā līmenī. Maz ir tādu valsts romu integrācijas stratēģiju, kurās diskriminācijas novēršana ir izdalīta kā atsevišķa prioritāte. Daudzu dalībvalstu valsts romu integrācijas stratēģijās vispār nav skaidras norādes uz neiecietību pret čigāniem. Ir vajadzīgi pastiprināti centieni konkrētāk un sistemātiskāk novērst diskrimināciju un neiecietību pret čigāniem, lai stiprinātu sociālās integrācijas procesu un uzlabotu integrācijas rezultātus.

FRA 5.1. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāpārskata savas valsts romu integrācijas stratēģijas un jāatzīst neiecietība pret čigāniem kā rasisma veids, kas var izraisīt dažādu veidu strukturālo diskrimināciju. Valsts romu integrācijas stratēģijās būtu jāprecizē, kuri vispārīgie diskriminācijas novēršanas pasākumi nepārprotami novērš neiecietību pret čigāniem un kādā veidā. Būtu jāparedz īpaši pasākumi gan romiem, piemēram, kampaņas, kurās tos informē par viņu tiesībām, vai tiesiskās aizsardzības pieejamības veicināšana, gan sabiedrībai kopumā, piemēram, informētības uzlabošana par romu vēsturisko diskrimināciju, segregāciju un vajāšanu.

FRA dati liecina, ka ļoti maz romu, kuri piedzīvo aizskaršanu un ar naidu pamatotu vardarbību, ziņo par šiem incidentiem kādai organizācijai, tostarp policijai. Arī 2018. gadā pasākumi ES tiesību aktu

īstenošanai attiecībā uz romu diskriminācijas novēršanu bija vāji. Ir ļoti problemātiski uzlabot un izpildīt tiesību aktus, kuri aizliedz romu diskrimināciju. Lielākā problēma ir romu nepietiekamā uzticēšanās iestādēm un iestāžu vājā izpratne par problēmām, ar kurām saskaras romi. Problēmas sagādā arī tas, ka valstu līmenī diskriminācija netiek regulāri pārraudzīta un par naida noziegumiem netiek ziņots, jo bez datiem vai pierādījumiem ir grūti noteikt neiecietības pret čigāniem un diskriminācijas apmēru. Visās ES dalībvalstīs varēja konstatēt tikai dažus ziņošanas par incidentiem un datu par neiecietību pret čigāniem vākšanas piemērus.

FRA 5.2. atzinums

Lai risinātu problēmu, ka iestādēm reti ziņo par diskrimināciju un neiecietību pret čigāniem, ES dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka tiesībaizsardzības aģentūras sadarbojas ar līdztiesības iestādēm, kā arī ombudiem un valsts cilvēktiesību iestādēm. Tas palīdzētu izstrādāt darbības, kas veicina tādu vidi, kurā romi, tāpat kā visi pārējie, jūtas pārliecināti par ziņošanu par diskriminējošas attieksmes incidentiem, tostarp diskriminējošu etnisko profilu veidošanu, zinot, ka kompetentās iestādes viņu sūdzības uztvers nopietni un veiks turpmākus pasākumus. Šādas darbības varētu būt, piemēram, procedūras, saskaņā ar kurām trešajai pusei iesniegtus ziņojumus nodod tālāk un kurās pilsoniskās sabiedrības organizācijas sadarbojas ar tiesībaizsardzības iestādēm, lai sekmētu ziņošanu par naida noziegumiem un diskrimināciju.

ES iestādes un romu pilsoniskā sabiedrība 2018. gadā turpināja uzsvērt to, cik svarīgi ir panākt romu jēgpilnu līdzdalību, jo īpaši vietējā līmenī, lai efektīvāk īstenotu iekļaušanas politiku un sasniegtu ilgtspējīgus rezultātus, kā paredzēts vispasaules programmā 2030. gadam. Eiropas Komisija savā ES programmas attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam izvērtējumā ("Evaluation of the EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020") uzsvēra to, cik svarīga ir vietējās sabiedrības iesaistīšanās, un arī to, ka romu līdzdalība var palīdzēt noteikt finansēšanas prioritātes. Svarīgi, ka minētā izvērtējuma konstatējumi sasaucas ar FRA vietējā līmeņa pētījumu, kurā tika uzsvērts tas, cik svarīga var būt mijiedarbība un līdzdalība vietējā līmenī, lai veicinātu pozitīvākas attiecības vietējā sabiedrībā, samazinātu iespējamo spriedzi starp romiem un citiem un galu galā apkarotu neiecietību pret čigāņiem, veicinot stereotipu laušanu un novēršot diskriminējošu uzvedību. Šāda līdzdalība vietējā līmenī var palielināt Eiropas strukturālo

un investīciju fondu efektivitāti, atainojot vietējās sabiedrības prioritātes un padarot to īstenošanas procesu patiesi iekļaujošu.

FRA 5.3. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāpārskata savas valsts romu integrācijas stratēģijas vai integrētie politikas pasākumu kopumi, lai veicinātu līdzdalības pieeju romu iekļaušanas pasākumu plānošanai, īstenošanai un pārraudzībai, jo īpaši vietējā līmenī, un lai atbalstītu vietējās sabiedrības virzītus centienus. Būtu jāizmanto Eiropas strukturālie un investīciju fondi un citi finansējuma avoti, lai sekmētu un atvieglotu romu līdzdalību un vietējās sabiedrības vadītus integrācijas projektus. Turpmākajos partnerības nolīgumos par jaunās paaudzes ES fondiem būtu skaidri jāiekļauj romu līdzdalība to attiecīgo ieguldījumu plānošanā, īstenošanā un pārraudzībā, kuri ir saistīti ar romu iekļaušanu vietējā līmenī.

6 Patvērums, vīzas, migrācija, robežas un integrācija

Pārvietošanas rādītājiem pasaulē aizvien saglabājoties augstiem, ieceļotāju skaits Eiropas Savienībā (ES) turpināja samazināties. Mēģinājumi šķērsot Vidusjūru aizvien bija nāvējoši – 2018. gadā ir aplēsti 2299 nāves gadījumi. Joprojām pastāvēja apgalvojumi par izraidīšanu un sliktu policijas izturēšanos pret migrantiem un bēgļiem. Jūnijā Eiropas līderi aicināja piemērot migrācijai vispusīgu pieeju, lielu daļu uzmanības veltot neatbilstīgas migrācijas, tostarp neatļautas pārvietošanās Eiropas Savienībā, apturēšanai. Tika ieviestas un pilnveidotas dažādas liela mēroga IT sistēmas, no kurām lielākā daļa ietver biometrisko datu apstrādi. Vienlaikus, neraugoties uz dažādiem šķēršļiem, tika panākts progress to bēgļu integrācijā, kuri ieradās 2015.–2016. gadā.

ES Pamattiesību hartas 18. un 19. pants garantē tiesības uz patvērumu un aizliedz *izraidīšanu*. Hartas 6. pantā ir paredzētas tiesības uz brīvību un drošību. Saskaņā ar starptautiskajām jūras tiesībām jūrā izglābtie cilvēki ir jānogādā drošā vietā. “Drošība” nozīmē arī aizsardzību pret vajāšanu vai citu nopietnu kaitējumu. Nesaskaņas starp ES dalībvalstīm par to, kur būtu jāpiestāj glābšanas laivām, 2018. gadā izraisīja to, ka migranti atradās jūrā dienām, dažkārt nedēļām ilgi. Dažas dalībvalstis pie savām robežām turpināja uzturēt telpas, kur atrodas patvēruma meklētāji, kamēr iestādes izskata viņu patvēruma pieteikumus. Vienlaikus palielinājās ziņojumu par *neizraidīšanas* principa pārkāpumiem skaits, kā arī ziņojumu par policijas vardarbību pie robežām skaits.

FRA 6.1. atzinums

ES un tās dalībvalstīm būtu jāsadarbojas ar attiecīgajām starptautiskajām organizācijām un trešām valstīm, lai nodrošinātu drošu, ātru un paredzamu jūrā izglābto migrantu un bēgļu izkāpšanu krastā saskaņā ar neizraidīšanas principu. Visiem ES izveidotajiem šķirošanas centriem pilnīgi jāievēro Hartas 6. pantā paredzētās tiesības uz brīvību un drošību un jāparedz atbilstošas garantijas, lai nodrošinātu taisnīgas patvēruma un atgriešanas procedūras. ES dalībvalstīm būtu jāpastiprina preventīvie pasākumi pret tiesībaizsardzības amatpersonu ļaunprātīgu rīcību un efektīvi jāizmeklē visi ticamie apgalvojumi par izraidīšanu un tiesībaizsardzības iestāžu vardarbību pie robežām.

Savā iepriekšējā ziņojumā par pamattiesībām FRA puda nopietnas bažas par to, ka tiek iebiedēti humānās palīdzības darbinieki un brīvprātīgie, kuri

palīdz neatbilstīgajiem migrantiem. Līdztekus citiem dalībniekiem arī vairākas valstu cilvēktiesību iestādes nostājās pret šādu praksi, norādot, ka tā kavē NVO darbu. Šī tendence turpinājās 2018. gadā, kad minētā prakse tika vērsta pret pilsoniskās sabiedrības izvietotiem glābšanas kuģiem Vidusjūrā un brīvprātīgajiem un nevalstiskajām organizācijām, kas darbojas ES.

FRA 6.2. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāizvairās no darbībām, kas tieši vai netieši traucē sniegt humāno atbalstu, kurš palīdz migrantiem un bēgļiem, kam tas nepieciešams, un būtu jāpārbauda, vai tiek ievēroti valsts cilvēktiesību iestāžu izdotie attiecīgie ieteikumi. Turklāt ES dalībvalstīm būtu jāatceļ ierobežojumi attiecībā uz pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kuras izvieto glābšanas kuģus Vidusjūrā.

ES plāno uzglabāt ES mēroga vīzu informācijas sistēmā visu ārzemnieku personas datus, tostarp biometriskos datus. Tas attiecas arī uz tādu personu datiem, kurām ir ilgtermiņa uzturēšanās atļaujas. Pašlaik viņu datus uzglabā tikai valsts mērogā dalībvalstis, kurās viņi dzīvo. Uzglabājot ES mēroga sistēmā tādu trešo valstu valstspiederīgo personas datus, kuriem ir cieša saikne ar ES, viņi tiek uztverti kā tādi trešo valstu valstspiederīgie, kuri ierodas ES tikai uz laiku, piemēram, tūrisma vai mācību nolūkā vai darba darīšanās. Tas ir pretrunā idejai par iekļaujošu sabiedrību, kurā ES dzīvojoši trešo valstu valstspiederīgie tiek patiesi integrēti. Daudzu personu, kurām ir uzturēšanās atļaujas, dzīve noris ES, kur tās pastāvīgi dzīvo.

FRA 6.3. atzinums

ES nevajadzētu ES mērogā vīzu informācijas sistēmā apstrādāt tādu cilvēku personas datus, kuriem ir uzturēšanās atļauja un kuru dzīve noris ES. To dati būtu jāapstrādā valstu sistēmās, līdzīgi kā tiek apstrādāti ES valstspiederīgo personas dati.

Aptuveni 7 no 10 eiropiešiem uzskata migrantu – tostarp starptautiskās aizsardzības saņēmēju – integrāciju par nepieciešamu ieguldījumu, kas ilgtermiņā dos labumu gan attiecīgajām personām, gan uzņēmējai valstij. Laikposmā no 2015. gada līdz 2017. gadam 28 ES dalībvalstīs vairāk nekā 1,4 miljoni personu saņēma starptautisko aizsardzību. Personām, kurām piešķirta starptautiskā aizsardzība, ir tiesības uz 1951. gada Konvencijā par bēgļa statusu (“1951. gada konvencija”) paredzēto tiesību

kopumu, kas iekļauts ES primārajos un sekundārajos tiesību aktos. Saskaņā ar FRA pētījumu sešās dalībvalstīs ilgās uzturēšanās atļauju saņemšanas procedūras ir apgrūtinājušas bēgļu piekļuvi izglītībai un nodarbinātībai, negatīvi ietekmējušas viņu garīgo veselību un var palielināt viņu neaizsargātību pret ekspluatāciju un noziegumiem. FRA pierādījumi arī liecina, ka bēgļi, saņemot starptautisko aizsardzību, saskaras ar risku kļūt par bezpajumtniekiem.

FRA 6.4. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāpastiprina savi centieni nodrošināt, ka cilvēki, kuriem ir piešķirta starptautiskā aizsardzība, var pilnīgi izmantot savas tiesības, kas paredzētas 1951. gada konvencijā, starptautiskajos tiesību aktos cilvēktiesību jomā un attiecīgajos ES tiesību aktos, lai veicinātu viņu veiksmīgu integrēšanos uzņēmējā sabiedrībā.

7 Informācijas sabiedrība, privātums un datu aizsardzība

2018. gadā ziņas par personas datu ļaunprātīgu liela apmēra izmantošanu raisīja bažas un palielināja izpratni par to, ka ir vajadzīgas spēcīgas privātuma un datu aizsardzības garantijas. Tas ļāva apjaust, cik svarīgi ir likumdevēju centieni šajā jomā, piemēram, Vispārīgā datu aizsardzības regula (VDAR), kas ir piemērojama kopš maija, kā arī trauksmes cēlēju un pilsoniskās sabiedrības lielo nozīmi. Vienlaikus Eiropas Padome darīja pieejamu parakstīšanai grozījumu protokolu, ar ko tiek modernizēta 108. konvencija, un turpinājās 108. konvencijas izvērtēšana pasaulē — līdz 2018. gada beigām to bija parakstījušas pavisam 53 valstis. Abi dokumenti sniedz pastiprinātu tiesisko regulējumu personu tiesību uz privātumu un personas datu aizsardzībai. Šādi tiesiskie regulējumi ir jo īpaši svarīgi, kad tehnoloģijas, kas ātri attīstās, rada gan ekonomiskas iespējas, gan juridiskas problēmas. Visā ES dalībvalstīs sacentās mākslīgā intelekta jomā, lai nodrošinātu, ka rūpniecība un darba tirgi ir labi sagatavoti konkurencei nākotnē, šajā sacensībā dažkārt diskusijās atstājot pamattiesības novārtā. Visbeidzot, tāpat kā iepriekšējos gados, arī pagājušajā gadā datu aizsardzība tiesībaizsardzības kontekstā bija viena no augstākajām prioritātēm, un Eiropas Komisija ierosināja jaunus noteikumus par e-pierādījumu pārrobežu iegūšanu. Tomēr datu saglabāšanas jomā nebija vērojamas ES līmeņa norises: netika ierosinātas nekādas ES iniciatīvas, lai izpildītu attiecīgos Eiropas Savienības Tiesas 2014. un 2016. gada spriedumus.

Eiropas Padome 2018. gadā atjaunināja savu datu aizsardzības tiesisko regulējumu, pieņemot modernizēto 108. konvenciju. Vienlaikus turpinājās sākotnējās 108. konvencijas izvērtēšana pasaulē, un līdz gada beigām šai konvencijai bija pievienojušās 53 valstis. ES sāka piemērot VDAR, dalībvalstīm bija jātransponē Tiesībaizsardzības direktīva un tika pieņemti pārskatītie ES iestāžu un struktūru datu aizsardzības noteikumi. Tomēr aizvien bija jāpieņem E-privātuma regula. Ierosinātā regula attiecas uz tiesībām uz privātumu elektroniskajā saziņā; tā ir ļoti svarīga, lai nodrošinātu, ka ES tiesiskais regulējums tiek atjaunināts nolūkā to pielāgot VDAR, jo īpaši, ņemot vērā jaunus tehnoloģiju sasniegumus.

Lai gan pastāvēja vairāki gan iepriekš izveidoti, gan jauni instrumenti, datu aizsardzības noteikumu īstenošana un izpilde aizvien bija problemātiska, tāpat kā cīņa pret publisku un privātu iestāžu ļaunprātīgu šo noteikumu izmantošanu. Kvalificētām pilsoniskās sabiedrības struktūrām bieži ir labākas iespējas sākt procedūras, kurās jāpiemēro datu aizsardzības iestāžu paplašinātās pilnvaras, nekā parastiem iedzīvotājiem. Tomēr tikai dažas dalībvalstis ir devušas tiesības kvalificētām struktūrām iesniegt sūdzības bez datu subjekta nepārprotama pilnvarojuma.

FRA 7.1. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāveicina efektīva kvalificētu pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaistīšanās datu aizsardzības noteikumu izpildes panākšanā, nodrošinot vajadzīgo tiesisko pamatu, lai šādas organizācijas neatkarīgi no datu subjekta pilnvarojuma varētu iesniegt sūdzības par datu aizsardzības pārkāpumiem.

Trauksmes cēlji ir ļoti svarīgi, lai palīdzētu nodrošināt, ka datu aizsardzības un privātuma pārkāpumu gadījumā tiek piemērota efektīva tiesiskā aizsardzība — tie var gan brīdināt par iespējamiem pārkāpumiem, gan arī sniegt svarīgus pierādījumus izmeklēšanas laikā. Tie uzlabo sabiedrības informētību par nopietniem un lieliem tiesību uz privātumu un datu aizsardzības pārkāpumiem, par ko citādi neviens ārpus organizācijām neuzzinātu, un veicina atturēšanos no šādiem pārkāpumiem. Savā ziņojumā par izlūkdienestu īstenoto novērošanu FRA ieteica pastiprināt trauksmes cēlēju aizsardzību. Tomēr maz ir tādu dalībvalstu, kurās ir ieviesti īpaši noteikumi, lai nodrošinātu efektīvu aizsardzību pret atriebību. Komisija 2018. gada aprīlī ierosināja direktīvu par

to personu aizsardzību, kuras ziņo par Savienības tiesību aktu pārkāpumiem.

FRA 7.2. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja nodrošināt efektīvu aizsardzību trauksmes cēļiem, tādējādi veicinot to, ka uzņēmumi un valdības efektīvi ievēro pamattiesības uz privātumu un datu aizsardzību.

Neraugoties uz to, ka Eiropas Savienības Tiesa jau 2014. gadā atcēla Datu saglabāšanas direktīvu (Direktīva 2006/24/EK), un uz attiecīgajiem spriedumiem šajā jomā, ES aizvien nav pieņēmusi tiesību aktus par datu saglabāšanu. Attiecīgi situācija dalībvalstīs ir dažāda, jo īpaši attiecībā uz tiesību aktiem. Dažas dalībvalstis ir papūlējušās saskaņot savus tiesību aktus ar Eiropas Savienības Tiesas spriedumiem. Citas dalībvalstis nav veikušas pieminēšanas vērtas izmaiņas savos tiesību aktos. Eiropas Savienības Tiesas nolēmums *Tele 2 / Watson* lietā apstiprina, ka uz valstu tiesību aktiem, kas regulē datu saglabāšanu un pieejamību noziedzības apkarošanas un sabiedrības drošības vajadzībām, attiecas ES tiesību akti, jo īpaši iepriekšējās E-privātuma direktīvas (Direktīva 2002/58/EK) 15. panta 1. punkts. Ar šādiem valsts tiesību aktiem nedrīkst ieviest vispārīgu un neselektīvu datu saglabāšanas shēmu, un tajos jāietver procesuālas un būtiskas garantijas attiecībā uz piekļuvi saglabātajiem datiem. Ja dalībvalstis saglabā valsts tiesību aktus, kas pieņemti nolūkā transponēt iepriekšējo Datu saglabāšanas direktīvu (Direktīvu 2006/24/EK), vai tiesību aktus, kas neatbilst Eiropas Savienības Tiesas judikatūras prasībām, tās riskē apdraudēt ES pilsoņu pamattiesību ievērošanu un juridisko noteiktību visā Savienībā.

FRA 7.3. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāsaskaņo savi tiesību akti par datu saglabāšanu ar Eiropas Savienības Tiesas spriedumiem un nevajadzētu pieļaut, ka telesakaru pakalpojumu sniedzēji īsteno vispārēju un neselektīvu datu saglabāšanu. Valstu tiesību aktos būtu jāiekļauj stingras proporcionalitātes pārbaudes, kā arī pienācīgas procesuālās garantijas, lai tiesības uz privātumu un personas datu aizsardzību tiktu efektīvi aizsargātas.

Jaunākās norises mākslīgā intelekta un lielo datu tehnoloģiju jomā ir izraisījušas daudzas politikas iniciatīvas, kurās lielākā uzmanība pievērsta jauno tehnoloģiju sniegto ekonomisko labumu palielināšanai. Vienlaikus daudzās dažādu valsts un starptautisko struktūru iniciatīvās tiek apspriesti ētiskie jautājumi un retāk pamattiesību un cilvēktiesību jautājumi nolūkā sniegt pamatnostādnes un ieteikuma tiesības. Daudzas dalībvalstis un ES iestādes ir sākušas gatavot valsts stratēģijas mākslīgā intelekta jomā.

FRA 7.4. atzinums

Ņemot vērā to, ka tikai ar tiesībām pamatota pieeja garantē augsta līmeņa aizsardzību pret jauno tehnoloģiju iespējamu ļaunprātīgu izmantošanu un pārkāpumiem, kas veikti, izmantojot jaunās tehnoloģijas, dalībvalstīm būtu jānosaka pamattiesības par galveno jautājumu valsts stratēģijās mākslīgā intelekta un lielo datu tehnoloģiju jomā. Šādās stratēģijās būtu jāietver dažādu disciplīnu ekspertu, piemēram, juristu, sociālo zinātnieku, statistiķu, datorzinātnieku un konkrētas jomas ekspertu, zinātība. Ētika var papildināt ar tiesībām pamatotu pieeju, bet tai nevajadzētu to aizstāt.

8 Bērnu tiesības

Katrs ceturtais bērns Eiropas Savienībā ir pakļauts nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, neraugoties uz to, ka bērnu nabadzībai ir tendence lēnām samazināties. Tomēr ne visi bērni gūst labumu no šīm tendences izmaiņām. Bērniem, kuru vecāki dzimuši ārpus ES vai kuri ir ārvalstnieki, ir lielāka iespēja kļūt nabadzīgiem. Arī 2018. gadā samazinājās Eiropas Savienībā ieradušos bērnu migrantu un patvēruma meklētāju skaits. Tomēr dažās dalībvalstīs uzņemšanas apstākļi – tostarp imigrantu aizturēšana – aizvien bija nopietna problēma. ANO Bērnu tiesību komiteja 2018. gadā pieņēma savus pirmos lēmumus attiecībā uz atsevišķām sūdzībām par dalībvalstīm, kuras galvenokārt bija saistītas ar bērnu migrantu situāciju un attieksmi pret viņiem. Direktīvu (ES) 2016/800 par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, kura stājas spēkā 2019. gada jūnijā, dalībvalstis savos valsts tiesību aktos transponē lēni. Ir maz tādu dalībvalstu, kas ir pielāgojušas savus tiesību aktus, lai tie atbilstu minētās direktīvas prasībām.

Lai arī pēdējos piecos gados ir vērojama bērnu nabadzības samazināšanās tendence, Eiropas Savienībā bērnu nabadzība joprojām pastāv. Katrs ceturtais bērns saskaras ar nabadzības un sociālās atstumtības risku. Tas raisa bažas par to, vai tiek ievērots ES Pamattiesību hartas 24. pants, kurā ir noteikts, ka “[b]ērniem ir tiesības uz viņu labklājībai nepieciešamo aizsardzību un gādību”. Jaunākie Eurostat dati liecina, ka kopš 2016. gada pretstatā vispārīgajai tendencei bērnu no migrantu ģimenēm situācija ir pasliktinājusies un ir palielinājusies nevienlīdzība starp viņiem un citiem bērniem. Tai pašā laikā Eiropas pusgadā, jo īpaši konkrētām valstīm adresētos ieteikumos, praktiski nemaz nav ņemti vērā bērnu nabadzības apsvērumi. Tas rada risku, ka, sadalot publiskos līdzekļus, tostarp ES fondu līdzekļus, bērnu nabadzība netiks pienācīgi ņemta vērā. Pozitīvs notikums 2018. gadā bija Eiropas Komisijas priekšlikums jaunajā, 2021.–2027. gada, ES fondu plānošanas periodā pievienot bērnus personām, kas varētu gūt labumu no Eiropas Sociālā fonda darbībām, kuru mērķis ir veicināt sociālo iekļaušanu. Šo pozitīvo virzību papildina centieni veicināt un pamatot Eiropas Parlamenta ilglaicīgo priekšlikumu par neaizsargātiem bērniem paredzēto Eiropas Bērnu garantijas shēmu.

Apspriešanās un darbības, kuru mērķis ir apkarot bērnu nabadzību, ir saistītas arī ar ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) īstenošanu. IAM ir daļa vispasaules programmas 2030. gadam, kurā ir izklāstīts vispasaules ilgtspējīgas attīstības politikas satvars, un to pamatā ir starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Šajā saistībā 1. IAM aicina līdz 2030. gadam samazināt nabadzību, tostarp bērnu nabadzību, uz pusi. Lielais vairums ES dalībvalstu ikgadējā pārskatīšanas procesā, kas norisinās katru gadu ANO Augstā

līmeņa politiskajā forumā par ilgtspējīgu attīstību, jau ir iesniegušas pirmo brīvprātīgo valsts ziņojumu par IAM īstenošanu. Tomēr daudzos no šiem ziņojumiem nav nevienas atsauces uz bērnu nabadzību vai arī tās ir ļoti ierobežotas.

FRA 8.1. atzinums

ES un dalībvalstu finansēšanas prioritātēm būtu jāatbilst nepieciešamība samazināt bērnu nabadzību līdz līmenim, kas paredzēts ar nabadzību saistītajā ilgtspējīgas attīstības mērķī (1. IAM), ņemot vērā vajadzību ievērot bērna intereses, kā noteikts ES Pamattiesību hartas 24. pantā. Lai to sasniegtu, ES iestādēm un dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja piešķirt pietiekami daudz līdzekļu bērnu nabadzības apkarošanai ar visiem pieejamajiem rīkiem, tostarp neaizsargātiem bērniem paredzēto Eiropas Bērnu garantijas shēmu, ja tāda tiks ieviesta. Turklāt ES iestādēm būtu jāturpina iekļaut bērnu nabadzības apsvērumus visos Eiropas pusgada posmos, jo īpaši konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos, ņemot vērā šādu apsvērumu iespējamo ietekmi uz ES fondu izmantošanu.

Saistībā ar IAM novērtēšanu ES dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja iekļaut savos brīvprātīgajos valsts pārskata ziņojumos īpašas atsauces uz valsts politiku un vispusīgākiem datiem par bērnu nabadzību, kā arī attiecīgās politikas ietekmes novērtējumu rezultātiem, ja tādi ir veikti.

Eiropā iebraukušo bērnu migrantu skaits turpināja samazināties. 2018. gadā patvēruma pieteikumu iesniedza aptuveni 150 000 bērnu salīdzinājumā ar apmēram 200 000 bērnu 2017. gadā un gandrīz 400 000 bērnu 2016. gadā. Uzņemšanas nosacījumu direktīvā ir sniegtas vairākas garantijas patvēruma meklētājiem bērniem, piemēram, bērnu īpašo vajadzību novērtēšana (22. pants), pārstāvja iecelšana, ja bērns ir bez pavadības (24. pants), konkrētu apstākļu nodrošināšana imigrantu aizturēšanas gadījumā (11. pants), kā arī piekļuve izglītībai (14. pants), profesionālajai apmācībai (16. pants) un nodarbinātībai (15. pants). Tā kā bērnu skaits bija samazinājies, dažas dalībvalstis (bet ne visas) varēja vieglāk nodrošināt pienācīgus bērnu uzņemšanas apstākļus. Dažkārt tās neapmierināja pat pamatvajadzības, piemēram, nenodrošināja ūdeni un sanitāriju. Dalībvalstis turpināja aizturēt imigrantus bērnus, neraugoties uz starptautiskajām diskusijām par to, ka bērnu aizturēšana ir jāsamazina līdz minimumam.

FRA 8.2. atzinums

Migrācijas kontekstā ES dalībvalstīm saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvu būtu jānodrošina bērni ar pienācīgu pamata mājokli, juridisko pārstāvi, piekļuvi skolai un turpmākajai izglītībai. Dalībvalstīm būtu jāpalielina centieni attīstīt ar brīvības atņemšanu nesaistītas aizturēšanas alternatīvas.

Daudzas ES dalībvalstis vēl nav pabeigušas sagatavot vai apstiprināt jaunus tiesību aktus vai grozījumus esošajā tiesiskajā regulējumā, kas vajadzīgi, lai transponētu Procesuālo garantiju direktīvu. Minētā direktīva sniedz procesuālās garantijas bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Dalībvalstīm jātransponē direktīva valsts tiesību aktos līdz 2019. gada 11. jūnijam. Nepilngadīgo lietās bērniem ir tiesības saņemt informāciju un tikt uzklausītiem bērnam draudzīgā veidā, saņemt juridisko palīdzību un privātuma aizsardzības pasākumus, kā to paredz vairāki Procesuālo garantiju direktīvas panti. FRA un Eiropas Komisijas finansētie pētījumi liek ļoti bažīties par to, vai šīs tiesības tiek efektīvi īstenotas. Dažkārt praktiskas problēmas rodas tāpēc, ka dalībvalstīs pastāv atšķirīgi vecuma ierobežojumi, juridiskā palīdzība tiek sniegta atkarībā no ienākumiem vai arī tiesu sistēmas dalībniekiem ir rīcības brīvība.

FRA 8.3. atzinums

Transponējot valsts tiesību aktos direktīvu par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, ES dalībvalstīm būtu jāpārskata vecuma ierobežojumi vai citi nosacījumi, kas praksē varētu kavēt bērnu efektīvu piekļuvi konkrētām procesuālajām garantijām. ES dalībvalstīm būtu arī jāapsver iespēja sniegt beznosacījuma juridisko palīdzību visiem bērniem, tostarp bezmaksas juridisko pārstāvniecību visā procesā, un darīt pieejamus specializētus juristus.

9 Tiesu iestāžu pieejamība, kā arī noziegumos cietušo tiesības

Tiesu iestāžu neatkarība ir ļoti svarīgs tiesiskumu veidojošs elements. Turpināja palielināties šādas neatkarības ierobežojumi, kas liecina par nepieciešamību efektīvi koordinēt centienus šajā jomā. Tas mudināja Eiropas Parlamentu pirmo reizi iesniegt aicinājumu Padomei pieņemt lēmumu saskaņā ar LES 7. panta 1. punktu un Eiropas Komisijai iesniegt priekšlikumu regulai, kas no budžeta perspektīvas risina tiesiskuma trūkumus. Aptuveni divas trešdaļas ES dalībvalstu pieņēma tiesību aktus, lai stiprinātu direktīvas par cietušo tiesībām piemērošanu, palielinot garantijas, kas saistītas ar piedalīšanos kriminālprocesā. Atzīstot to, ka Stambulas konvencijā ir noteikti Eiropas cilvēktiesību aizsardzības standarti vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē jomā, ES turpināja šā instrumenta ratifikācijas procesu.

ES un citas starptautiskās struktūras 2018. gadā joprojām saskārās ar pieaugošām problēmām tiesiskuma jomā valstu līmenī un jo īpaši ar problēmām tiesu iestāžu neatkarības jomā. Neatkarīgas tiesu iestādes ir tiesiskuma un tiesu iestāžu pieejamības stūrakmens (LES 19. pants un ES Pamattiesību hartas 47. pants). Neraugoties uz ES un citu starptautisko dalībnieku pastāvīgajiem centieniem, tiesiskuma situācija dažās ES dalībvalstīs — jo īpaši tiesu iestāžu neatkarības ziņā — raisīja arvien lielākas bažas. Piemēram, pirmo reizi ES vēsturē Eiropas Parlaments aicināja Padomi pieņemt lēmumu saskaņā ar LES 7. panta 1. punktu (drošas varbūtības, ka kāda dalībvalsts varētu nopietni pārkāpt LES 2. pantā minētās kopējās vērtības, konstatēšana) un Eiropas Komisiju iesniegt priekšlikumu regulai, kas no budžeta perspektīvas novērš vispārīgus trūkumus tiesiskumā. Šādi trūkumi cita starpā ir draudi tiesu iestāžu neatkarībai, patvaļīgi vai nelikumīgi publisko iestāžu lēmumi, ierobežota tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamība un efektivitāte, nespēja īstenot spriedumus un ierobežojumi efektīvai tiesību aktu pārkāpumu izmeklēšanai vai saukšanai pie atbildības vai sankciju piemērošanai par tiem.

FRA 9.1. atzinums

ES un tās dalībvalstis tiek mudinātas vēl vairāk pastiprināt savus centienus un sadarbību, lai uzturētu un nostiprinātu tiesu iestāžu neatkarību, kas ir būtisks tiesiskuma elements. Būtu jāpastiprina pašreizējie centieni izstrādāt kritērijus un kontekstuālus novērtējumus, lai regulāri un salīdzinoši vadītu ES dalībvalstis nolūkā atpazīt un apkarot visas iespējamās problēmas tiesiskuma jomā. Šādi regulāri novērtējumi būtu noderīgi arī saistībā ar ierosināto ES regulu, kuras mērķis ir novērst vispārīgus trūkumus tiesiskumā. Turklāt, lai nodrošinātu tiesiskumu,

attiecīgajām ES dalībvalstīm būtu jārikojas saskaņā ar ieteikumiem, piemēram, tiem, ko izdevusi Eiropas Komisija savā tiesiskuma mehānisma procedūrā, kā arī tiem, kas izdoti sadarbības un pārbaudes mehānisma procesā.

Viens no pozitīvajiem 2018. gada notikumiem bija tas, ka vēl citas ES dalībvalstis pieņēma tiesību aktus, lai īstenotu direktīvu par cietušo tiesībām (Direktīvu 2012/29/ES). Dažās dalībvalstīs valsts līmenī savāktie pierādījumi liecina, ka cietušajiem joprojām rodas šķēršļi ziņošanā par noziegumiem un ka to tiesības netiek efektīvi īstenotas dažādos aspektos, tostarp procesuālajos. Vairākās valstīs notika pozitīvas izmaiņas nolūkā novērst turpmāku vai sekundāru viktimizāciju. Eiropas Parlaments 2018. gada 30. maijā pieņēma rezolūciju par direktīvas par cietušo tiesībām īstenošanu, kurā tas kritizēja Komisiju par to, ka tā nav iesniegusi minētās direktīvas 29. pantā paredzēto ziņojumu par direktīvas īstenošanu.

FRA 9.2. atzinums

ES dalībvalstīm būtu jāturpina centieni efektīvi īstenot cietušo tiesības, lai nodrošinātu, ka visiem cietušajiem ir pieejama izglītība tiesību jautājumos, pienācīgi atbalsta pakalpojumi un efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi.

Eiropas Savienība 2018. gadā strādāja, lai ratificētu Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvenciju). To ratificēja vēl trīs ES dalībvalstis, tādējādi kopējais konvenciju

ratificējušo ES dalībvalstu skaits 2018. gada beigās sasniedza 20 ES dalībvalstis. Nosakot Eiropas standartus sieviešu aizsardzībai pret vardarbību, Stambulas konvencija ir jāuzskata par svarīgāko atskaites punktu. Konkrētāk, 36. pantā noteikts, ka konvencijas dalībvalstis nodrošina, ka par krimināli sodāmām tiek atzītas visas seksuālās darbības, kas veiktas bez personas piekrišanas, un pieņem pieeju, kas uzsver un stiprina personas beznosacījuma seksuālo autonomiju. Dažas dalībvalstis 2018. gadā veica pasākumus, lai pieskaņotu savus tiesību aktus šai konvencijas prasībai.

FRA 9.3. atzinums

Visas ES dalībvalstis, kas to vēl nav izdarījušas, un pati ES tiek mudinātas ratificēt Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvenciju). FRA mudina dalībvalstis novērst aizsardzības nepilnības valsts tiesību aktos un apsvērt iespēju atzīt par krimināli sodāmām visas seksuālās darbības, kas veiktas bez personas piekrišanas, kā noteikts Stambulas konvencijas 36. pantā.

10 Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas gaita

2018. gadā, 10 gadus pēc tam, kad stājās spēkā Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (CRPD), konvenciju bija ratificējušas visas ES dalībvalstis. ES līmenī ievērojams sasniegums ceļā uz CRPD īstenošanu bija Eiropas Parlamenta un Padomes provizoriskais nolīgums par ierosināto Eiropas Pieejamības aktu. Tas līdztekus pasākumiem, kas paredzēti, lai garantētu personu ar invaliditāti tiesības ES finansēšanas instrumentos daudzgadu finanšu shēmā 2021.–2027. gadam, apliecina, kā CRPD konkrēti ietekmē ES tiesību aktus un politiku. Valstu līmenī aizvien pastāvēja trūkumi gan CRPD īstenošanā, gan pārraudzībā. Tomēr vairāku dalībvalstu iniciatīvas iesaistīt personas ar invaliditāti un tās pārstāvošās organizācijas lēmumu pieņemšanas procesos liecināja par pakāpenisku virzību ceļā uz vienu no galvenajiem CRPD mērķiem.

Eiropas strukturālie un investīciju fondi (ESI fondi) sniedz nozīmīgu atbalstu dalībvalstīm, palīdzot izveidot apstākļus neatkarīgai dzīvei. Ierosinātajās regulās 2021.–2027. gada fondu plānošanas periodam ir ietvertas svarīgas pamattiesību garantijas, jo īpaši tā dēvētie veicinošie nosacījumi un lielāka uzraudzības komiteju loma. Pilsoniskajai sabiedrībai, tostarp personu ar invaliditāti organizācijām un valsts cilvēktiesību struktūrām, var būt svarīga loma efektīvā fondu izmantošanas pārraudzībā.

FRA 10.1. atzinums

ES un tās dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka pilnībā tiek ievērotas CRPD un ES Pamattiesību hartā nostiprinātās personu ar invaliditāti tiesības, lai maksimāli palielinātu ES strukturālo un investīciju fondu (ESI fondu) iespējas atbalstīt neatkarīgu dzīvi. Šajā saistībā ES likumdevējam būtu jāpieņem jaunie veicinošie nosacījumi, kas nosaka ES Pamattiesību hartas un CRPD efektīvu piemērošanu un īstenošanu, kā paredzēts Eiropas Komisijas ierosinātajā Kopīgo noteikumu regulā daudzgadu finanšu shēmai 2021.–2027. gadam.

Lai varētu efektīvi pārraudzīt fondus un to rezultātus, ES un tās dalībvalstīm būtu jāveic pasākumi, lai iekļautu organizācijas, kas pārstāv personas ar invaliditāti, un valsts cilvēktiesību struktūras ESI fondu uzraudzības komitejās. Cilvēkresursu un pienācīga finansējuma piešķiršana šīm organizācijām un struktūrām, kā arī ES līdzekļu iezīmēšana šim nolūkam palielinās ierosināto veicinošo nosacījumu efektivitāti.

ES un daudzas dalībvalstis veica pasākumus, lai iesaistītu cilvēkus ar invaliditāti likumdošanas un lēmumu pieņemšanas procesā saskaņā ar savām CRPD 4. panta 3. punktā paredzētajām saistībām. Tomēr ar personām ar invaliditāti joprojām bieži vien neapspriežas vai tās netiek aktīvi iesaistītas, kas ir pretrunā konvencijā prasītajam. Tas, ka nav oficiālu struktūru, kas nodrošinātu sistemātisku līdzdalību, un cilvēkresursi un finansējums nav pietiekami, lai varētu piedalīties apspriešanās, var veicināt personu ar invaliditāti izslēgšanu no konvencijas īstenošanas centienu plānošanas, īstenošanas un pārraudzības.

FRA 10.2. atzinums

Lēmumu pieņemšanas procesos ES iestādēm un ES dalībvalstīm būtu cieši jāsadarbojas ar personām ar invaliditāti, tostarp ar tās pārstāvošajām organizācijām. Šajā saistībā dalībvalstīm un ES iestādēm būtu jāstiprina organizāciju, kas pārstāv personas ar invaliditāti, līdzdalību, tostarp, izveidojot padomdevējas vai konsultatīvās struktūras. Personu ar invaliditāti pārstāvjiem vajadzētu būt šādu struktūru pilntiesīgiem locekļiem ar tādām pašām tiesībām kā citiem, un viņiem vajadzētu būt pieejamiem resursiem, kas ir nepieciešami jēgpilnai līdzdalībai.

Sešas dalībvalstis un ES nav ratificējušas CRPD Fakultatīvo protokolu, kas dod iespēju personām iesniegt sūdzības CRPD komitejai, bet komitejai ļauj ierosināt konfidenciālu izmeklēšanu, ja tā saņēmusi "ticamu

informāciju, ka [kāda Dalībvalsts] nopietni vai sistemātiski pārkāpj” konvenciju (6. pants).

FRA 10.3. atzinums

ES dalībvalstīm, kas vēl nav pievienojušās CRPD Fakultatīvajam protokolam, būtu jāapsver tā ratifikācijai vajadzīgo pasākumu īstenošana, lai šis fakultatīvais protokols būtu pilnībā ratificēts visā ES. ES būtu arī jāapsver steidzamu pasākumu veikšana, lai pieņemtu Fakultatīvo protokolu.

2018. gada beigās tikai vienai dalībvalstij vēl nebija regulējuma, kas veicinātu, aizsargātu un pārraudzītu konvencijas īstenošanu atbilstīgi CRPD 33. panta 2. punktā noteiktajām prasībām. Tomēr dažu pastāvošo sistēmu efektīvu darbību apdraud resursu

nepietiekamība, pilnvaru ierobežotība un nespēja sistemātiski nodrošināt personu ar invaliditāti līdzdalību, kā arī neatkarības trūkums pretrunā tam, kas prasīts Parīzes principos par valsts cilvēktiesību iestāžu darbību.

FRA 10.4. atzinums

ES un tās dalībvalstīm būtu jāapsver pietiekamu un stabilu finanšu līdzekļu un cilvēkresursu piešķiršana pārraudzības sistēmām, kas izveidotas saskaņā ar CRPD 33. panta 2. punktu. Kā noteikts FRA 2016. gada atzinumā par CRPD 33. panta 2. punkta prasībām ES kontekstā, tām būtu jāgarantē pārraudzības sistēmu ilgtspēja un neatkarība, nodrošinot to darbam spēcīgu tiesisko pamatu. Pārraudzības sistēmu sastāvā un darbībā būtu jāņem vērā Parīzes principi par valstu cilvēktiesību iestāžu darbību.

Pamattiesību aizsardzības jomā 2018. gadā bija vērojami gan sasniegumi, gan neveiksmes. *FRA 2019. gada ziņojumā par pamattiesībām* ir aplūkoti galvenie jaunumi ES no 2018. gada janvāra līdz decembrim, kā arī izklāstīti šajā saistībā pieņemtie *FRA* atzinumi. Tajā, norādot gan sasniegumus, gan jomas, kas vēl aizvien rada bažas, sniegts ieskats galvenajos jautājumos, kas raisa diskusijas par pamattiesībām visā ES.

Šā gada ziņojuma galvenās nodaļas temats ir mijiedarbība starp cilvēktiesībām un pamattiesībām un ilgtspējīgas attīstības mērķiem. Pārējās nodaļās apskatīti tādi jautājumi kā Eiropas Savienības Pamattiesību harta un tās pielietošana dalībvalstīs, vienlīdzība un nediskriminācija, rasisms, ksenofobija un ar to saistīta neiecietība, romu integrācija, patvēruma un migrācija, informācijas sabiedrība, privātums un datu aizsardzība, bērnu tiesības, tiesu iestāžu pieejamība un Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas gaita.

Papildinformācija

Nesaīsināts *FRA* 2019. gada ziņojums par pamattiesībām pieejams šeit: <http://fra.europa.eu/en/publication/2019/fundamental-rights-report-2019>.

Skatiet arī saistītās *FRA* publikācijas:

- *FRA* (2019), 2019. gada ziņojums par pamattiesībām — *FRA atzinumi*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2019/fundamental-rights-report-2019-fra-opinions> (pieejams visās 24 ES oficiālajās valodās);
- *FRA* (2019), *Implementing the Sustainable Development Goals in the EU: a matter of human and fundamental rights*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2019/frr-2019-focus-sdgs-eu> (pieejams angļu un franču valodā).

Iepriekšējie *FRA* gada ziņojumi par pamattiesību izaicinājumiem un sasniegumiem Eiropas Savienībā konkrētajā gadā pieejami šeit: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (pieejami angļu, franču un vācu valodā).

FRA — EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 — 1040 Vīne — Austrija
Tālrunis: +43 158030-0 — Fakss: +43 158030-699
fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2019
© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2019. gads
© Foto (no augšējā kreisā stūra līdz apakšējam labajam stūrim): *iStockphoto*;
Eiropas Savienība; *iStockphoto* (Nr. 3 un 4);
EDSO (*Milan Obradovic*); *iStockphoto* (Nr. 6–10)
Print: ISBN 978-92-9474-546-0 ISSN 2467-2491 doi:10.2811/820501
PDF: ISBN 978-92-9474-555-2 ISSN 2467-2726 doi:10.2811/56105

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs